

MARINA VUJČIĆ

Pedeset
cigareta
za Elenu

■ Laguna ■

Copyright © Marina Vujčić and Fraktura, 2019.
All rights are represented by Fraktura, Croatia.

Copyright © ovog izdanja 2020, LAGUNA

BIBLIOTEKA BEZ PREVODA
Knjiga 1

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Ponekad doista čujem vrijeme, poput velikog mehanizma s golemim sjajnim kotačima i glatkim, kao nauljenim polugama, koji se polako klata i okreće, brundajući ravnomjerno, koji nešto melje ili proizvodi, troši gorivo i izbacuje u svijet gotove proizvode, te posebnim prijenosima pokreće druge strojeve, ljude, dane, mjesece i zvijezde.

Sándor Márai, *Četiri godišnja doba*

00:00

Ponoć je trenutak kad se sila vremena pokoleba i zastane. Nula sati, nula minuta. Treptaj vremenskog ništa.

00:00 je na velikom zidnom digitalnom satu iznad komode, na onom malom na DVD *playeru* ispod televizora i na njegovom ručnom, također digitalnom. U istoj sekundi mijenja se i datum na računalu i mobitelu.

U sobi ni jedne kazaljke. Ne podnosi ih. One ne mogu pokazati nula vremena. Čak i kad stanu, uvijek neki sat, neka minuta, a njemu je jedino taj bezvremenski trenutak nešto što vrijedi dočekivati.

00:00. Nema umora koji bi ga spriječio da budan dočeka taj obli red među znamenkama. Uvijek tako.

Ali danas nije isto. Danas je ponoć odredište. Kao vrata na kraju dugog hodnika. A tamo, iza vrata, njegov pakao u kalendaru.

Petnaesti svibnja dvije tisuće i petnaeste, njegov pedeseti rođendan. *Njihov* pedeseti.

U 00:00 ugasio je dopušenu cigaretu, posljednju iz kutije. Da je neki drugi dan, novu bi kutiju otvorio ujutro kad se

probudi. Danas ne. Danas neće biti buđenja jer nema ni spavanja.

Da spavanja neće biti odlučio je još popodne, kad ga je majka nazvala da mu priopći *novost*. Novost koju čovjek mora probdjeti zašto što je nemoguće s njom leći u krevet i spavati kao da ništa nije bilo. Jer bilo je. Opet je bilo.

Do nove ponoći nema spavanja. Tako će.

Elena je zaslužila jedno pošteno naknadno bdijenje, za pedeseti rođendan koji ni onako ni ovako nije dočekala.

Pedeset godina. Kad je to bilo! Rođenja bi se, recimo, volio sjećati, za razliku od onoga što bi rado zaboravio, a ne može. Ali tog sjećanja nema. Drugi nam prenesu svoje pamćenje našeg dolaska na svijet i onda smo prisiljeni to uzeti zdravo za gotovo.

Tog petnaestog svibnja tisuću devetsto šezdeset i pete majku su probudili bolovi u križima oko tri ujutro. Otac ju je nevoljko odveo u bolnicu. Nadao se da će moći odspavati još koji sat pa ju je pitao kako može biti sigurna da su to trudovi kad nikad prije nije rodila. Tako mu je barem majka kazala kad mu je prepričavala što se te noći događalo. Rekla mu je da ju je počeo ispitivati o tome čim je progovorio, za razliku od Elene, koju trenutak vlastitog dolaska na svijet nije zanimalo. Nju je zanimalo sve ono poslije – boravak na ovom svijetu – a to poslije prekratko je potrajalo.

Majka je u bolnicu stigla oko četiri sata ujutro. On se rodio tek u pet popodne. Petnaestog petog u pet popodne – ni to mu se nije činilo beznačajnom podudarnošću. Baš on, baš toga dana, baš u pet popodne. Petnaestog petog u pet. Šezdeset pete. Mogao je, recimo, biti na Eleninom mjestu i roditi se sat vremena ranije. Mogao se on izboriti da majčinu utrobu napusti prvi i onda bi mu ta četvrta petica bila zauvijek oduzeta, kao i Elena poslije.

Uvijek nešto zauvijek oduzeto.

Oliver. To je rekao njegov otac kad ga je prvi put uzeo u naručje. Oliver Radman. Izgovorio je ono *Oliver* tonom zbog kojeg je majka znala da neće biti pregovora oko imena. On je svom sinu dao ime i sad se drugi trebaju, kako god znaju, na njega naviknuti.

Oliver nikad nije.

Zato je Elena voljela svoje ime, koje joj je, kao utješnu nagradu, izabrala majka. Tko je mogao znati da će je služiti tako kratko. Da je odjednom nitko neće moći dozvati, osim kao uspomenu.

U 00:05 skinuo je ručni sat i pošao u kuhinju skuhati kavu. Trebat će mu. Dvadeset i četiri sata, na onih sedamnaest koje je već proveo budan u prethodnom danu. Nije malo. Mogao bi se sad predomisliti i leći. Nema svjedoka, nema dokaza, nitko ne zna što je bio odlučio. Ali ne. Ne može spavati s tom novom, duplom smrću na umu.

Rano je naučio koliko je život nezajamčen. Tada, prije dvadeset i šest godina, mislio je da je za sva vremena svladao tu lekciju. Danas postojiš, sutra više ne. Danas živiš s nekom osobom, sutra sa sjećanjem na nju. Svaka je minuta važna, a on se uporno drži kao da nije. Kao da je svejedno, jer njemu i jest.

Danas će zbog Elene pokušati. Obratit će pažnju na te minute koje su njemu, za razliku od nje, na raspolaganju. Dvadeset i četiri sata neprekidnog života, tisuću četiristo četrdeset minuta za Elenu. To je najmanje što može učiniti za nju nakon današnjeg majčinog poziva.

Sve će napraviti drukčije nego inače. Evo, kava poslije ponoći, recimo. Otvorena nova kutija cigareta, ona za kojom bi inače posegnuo tek ujutro nakon buđenja.

Danas ne. Palit će jednu na drugu, cijelu noć i dan, u svakoj prilici. Popušit će ih ravno pedeset, kao da puše u

pedeset svjećica na torti koje opet neće biti. Nema je od zadnjeg zajedničkog rođendana s Elenom. Tada su zajedno imali četrdeset i osam, danas bi zajedno imali sto. Njegovih pedeset, njezinih pedeset – tako je moglo biti, a ona nikad nije imala više od dvadeset četiri. Nema više te simetrije.

Do sljedeće ponoći imat će pedeset opušaka. Bolje reći filtera, jer svaku će popušiti do kraja, do zlatnog ruba na kojem završava bijeli cigaretni papir. Za arhiviranje opušaka već je pripremio limenu kutijicu od pepermint bombona koja je Eleni nekoć služila kao tabakera. Brojilo u glavi radit će i bez te evidencije, ali sigurno je sigurno. Pedeset ih mora biti.

Tko zna što će mu donijeti sati koje bi inače prespavao. Za početak će krenuti u šetnju, jer Elena bi tako. Mogao bi otići do rijeke i oslušivati. Mogao bi se samo voziti naokolo, promatrati kako drugi žive, gledati u osvijetljene prozore i nagađati što se događa iza zavjesa. Bilo bi glupo ostati budan u četiri zida, gdje se ništa novo neće dogoditi.

Vani da. Vani su sve moguće opasnosti. Manijaci na cesti, stakleni izlozi, uzaludna rođenja i pogrešne smrti. Svijet kao golemi pogon kolektivne cjeline koja može bez svakoga. Čak i bez Elene, sve ove godine. A sad još i bez jedinoga što mu je od nje bilo preostalo.

Kad je rukama obujmio toplu šalicu kave, onako kako to inače čini ujutro, pogledao je prema komodi na kojoj je do majčinog poziva stajala njezina fotografija. Čim je spustio slušalicu, spremio ju je u ladicu, kao u raku u koju ponovno sahranjuje sestru. Sad mu je ta fotografija nedostajala. Možda mu je, u ovom trenutku, samo trebao pogled nekoga tko nikad neće ostarjeti. Tko nikad neće imati pedeset godina. Tko nikad nije imao ni trideset, pa čak ni dvadeset pet. Nekoga tko zna da je ostati budan najmanje što možeš učiniti – ako već postojiš.

Ostati budan umjesto nekoga tko to više ne može.

Popio je kavu na brzinu, kako se ne bi predomislio oko izlaska iz kuće. Čim počne preispitivati stvari, odlučnost mu zakaže. Mora izaći i gotovo. Čemu bdijenje, čemu vrijeme u kojem je budnost samo stanje otvorenih očiju. Ako to već čini Eleni u čast, trebao bi biti budan po njezinom a ne uzalud.

Obuo se i obukao laganu proljetnu jaknu preko majice u kojoj je mislio spavati, dok je spavanje još bilo opcija. Uzeo je samo ključeve, cigarete i tabakeru u kojoj su već bila dva opuška. Dvije prve rođendanske svjećice, ugašene nakon ponoći. Uzeo je i šešir koji je od Elene dobio za dvadeset četvrti rođendan. Posegnuo je za njim kao da to radi i inače, a nikad ga prije nije nosio. Za nošenje toga šešira uvijek mu je nedostajalo hrabrosti, a sad mu se učinilo da je ima.

Hajdemo nekamo, Elena.

Iznenadila ga je lakoća kojom ju je zamislio pored sebe. Njezine visoke potpetice i njegov lagano savijen lakat desne ruke, da se ona može na njega osloniti.

Kao nekad.

00:35

Kad su Viktor i Barbara ušli u njegov stan, položaj kazaljki njemu nije bio na umu. Barbara da. Njezino tijelo odjeveno u haljinu boje višnje, koju bi uskoro mogla skinuti.

„Lijepo ti je ovdje. Mislim... bit će lijepo kad smjestiš sve ove knjige“, izjasnilo se to zasad odjeveno tijelo ušavši u dnevnu sobu.

„Dat ću izraditi policu po mjeri. Preko cijelog ovog zida.“

Prislonila je dlan na vrh najbližeg tornja hrptova. Ostavila otiske na *Lutajućim sjenama* Pascala Quignarda.

„Puno ih je.“

„Majka je voljela čitati.“

Neće ga sad valjda pitati čemu taj perfekt. Izlanuo se. Treba preusmjeriti dijalog na žive, staviti ga u službu bliske budućnosti koja bi se mogla odvijati na krevetu u susjednoj sobi. Bez pokojnika. Bez bilo koje težine i bez sućuti koja zbližava više nego što je nužno.

Požurio je spasiti stvar.

„Nije ni meni mrsko. Čitati. Želiš da ti čitam nešto?“

Popratio je pitanje osmijehom, onako kako to čine ljudi koji žele dati do znanja da nisu mislili ozbiljno.

„Drugi put.“

I ona se nasmijala. Naizgled sramežljivo, onako kako to čine žene koje znaju da će takav osmijeh značiti da su im druge stvari na umu.

„Jesi li za čašu vina? Imam crno.“

„Može.“

Želi vino. Dobar znak. Ja želim nju.

Pojavilo se i nekoliko racionalnih zaključaka koje je odagnao dok je otvarao bocu.

Sigurno će htjeti prenoćiti. Moram rano ustati. Nije pametno.

Kad je sjeo pored nje na kauč i pružio joj čašu, od svega je ostala samo želja. Goli nagon koji je došao po svoje.

„Lijepa si, Barbara.“

„Hvala ti.“

U tome je spas. U tijelu koje nakratko sve zaboravi. Iona-ko je sve nakratko. I ljudi u našem životu i život sam. Čemu onda komplicirati.

Kao da je čula ovu zadnju misao, naslonila mu je glavu na rame.

Budućnost u susjednoj sobi bila je sve bliže.

00:40

Vanjski svijet uvijek mu je mali šok. Sad pogotovo. Ne može se ni sjetiti kad je zadnji put bio vani poslije ponoći. Elena mu je – sjeća se iako je bilo davno – znala prigovoriti da ga svijet premalo zanima. *Ne mogu vjerovati da smo dijelili majčinu utrobu*, čudila se. Ona je voljela ljude, mjesta, događaje, promjene. *Hajdemo nekamo*, rekla bi mu, puna entuzijazma, puna energije koju negdje treba utražiti.

Kad bi Elena izgovorila svoje *Hajdemo nekamo*, njemu je ono nekamo uvijek podrazumijevalo stotine glasova, svjetala, zvukova i ljudi. Gdje god bi ona kročila nogom, sve bi živnulo. Svatko joj se želio obratiti. Njezinom vedrinom svi su se htjeli zaraziti. Drukčije je svijetlilo, sviralo, mirisalo u njezinoj blizini. Čak ni naporni brat blizanac nije to mogao pokvariti.

Hajdemo nekamo.

Evo, Elena, krenuli smo.

On nije čovjek koji lunja bez cilja. A evo ga sad. Nikakvog odredišta. U noći u kojoj je sve odjednom nepredvidivo.

A predvidivost je njegov program prevencije. Nema događaja, samo ponavljanje. Sve kao inače – tako je najbolje. Najsigurnije. Nakon buđenja tuširanje i brijanje. Šest koraka

do kuhinje u kojoj će u električnom grijaču voda za kavu zakuhati za dvadeset sekundi. Dok se kava hladi, napravi devet koraka do naslonjača na kojem ga čeka odjeća koju je još sinoć pripremio. Uz kavu ide prva cigareta. Ponekad mu se čini da je pušenje jedino što ima smisla. Jedino što doista želi.

Nakon druge cigarete izlazi, zaključava i sjeda u auto. Suzdržava se da ne zapali još jednu u tih petnaestak minuta koliko mu treba do ureda. Uvijek se suzdrži, iako nema razloga za suzdržavanje. Nitko se osim njega ne vozi u tom autu. Nitko ga ne pita je li pušio ili nije. Ali ne. Valjda si i sam nešto mora oduzeti.

Danas nema oduzimanja. Pušit će preko mjere i živjeti preko mjere. Evo, i hodati preko mjere.

Trebao bih češće hodati.

Podignuo je lijevu ruku da mozak zabilježi kad je to pomislio, ali sata nije bilo na ruci. Zaboravio je da ga je skinuo. Inače bi se zbog toga uzrujao, a sad glava kao da je posudila Eleninu misao. Ionako prođe, svaka minuta, i bez evidencije.

Godilo mu je hodanje. Koraci, gotovo bešumni zbog mekih potplata njegovih cipela. Sjeća se kako su Elenine potpetice odjekivale po asfaltu. Volio je taj zvuk. Još mu je živ u uhu, nakon toliko godina. Sad nema nikoga tko bi hodao s njim ukorak. Koraci su mu toliko bešumni da nije siguran postoji li uopće.

Mora se usredotočiti. Ovo nije jučer, nije prekjučer, nije 1985. ni 1988. Ne shvaća zašto mu je ostati u sadašnjosti uvijek tako teško padalo. Zašto uvijek izbjegava jedino vrijeme koje se računa.

Elena je govorila da bi trebalo živjeti samo u sadašnjem trenutku. To mu je i tada zvučalo naivno i neizvedivo, a danas pogotovo. Samo mu je tijelo u sadašnjosti. Misao je uvijek negdje drugdje.

Potruditi će se. Zbog Elene će vježbati *sada i ovdje*. Umjesto nje ignorirati svako vrijeme koje više nije ili još nije na snazi.

Evo, gleda u svoje cipele. Desno stopalo prati lijevo, prevaljuje metre posivjelog asfalta, s lijeva su osvijetljeni izlozi, s desne strane tramvajska pruga i cesta. Povremeno prođe neki automobil, iz jednoga trešti glazba kakvu slušaju samo oni koji su u stanju toliko pojačati zvuk u noćnoj tišini, na cesti, s otvorenim prozorima. Ni jedan se trenutak ne zadrži, odmah postane nešto što nije potrajalo, i tako neprestano, ali sve je to danas koje će postati jučer tek u ponoć iako već u sljedećem trenutku više ne vrijedi.

Tu i tamo susreo bi nekoga u prolazu. Parove ili ljude koji hodaju sami, poput njega. Za njih je vjerojatno bio tek čovjek s cigaretom i šeširom, ako ga je uopće itko primijetio. I oni su za njega tek malo više od siluete. Obrisi od ljudi. A mrzio ih je, sve od reda. Ne samo zato što su živi. Oni se još i smiju. Razgovaraju. Grle se. Druže. Kao da ništa nije bilo. A bilo je.

Elena bi se sad sigurno pitala kako im je. Odakle dolaze, o čemu razmišljaju, što ih muči. Jer nešto ih muči sigurno, a ona je s tim znala izaći na kraj.

Trudio se zadržati misli na onome što vidi. Što nije njegovo. Odmarao pogled na stvarima koje ga se ne tiču. Zatvoren kiosk u mraku. Razbijena ulična svjetiljka. Treperenje neona. Automobili koji miruju na parkirnim mjestima. Čovjek koji tetura. Sjene iza zavjesa.

Kao da Eleni, koje dugo nije bilo, sad mora pokazati grad.

Vidiš, ovdje imamo novu pekarnicu. Tvoja najdraža ulica sad miriše po vrućem pecivu.

Svi oni dani kad izbjegava misliti na Elenu zgusnu se u ovaj jedan. Tristo šezdeset i četiri dana u godini samo nehotična sjećanja, samo osjećaj nepravde koji odlučno sreže u korijenu, a onda ovaj jedan pretjera s njom.

Ove godine pogotovo.

Kako god okreneš, to je njezin dan. Dan kojemu nema spasa.

Kao da bilo kojem drugom ima. Spasa.

Skrenuo je u prvu sporednu ulicu lijevo, pa onda desno, pa opet lijevo. Najbolje bi se bilo izgubiti, ali njegov mozak orijentira se i ne htijući. U prostoru da. U geometriji i matematici. Jedino tu ga pušta da radi kako treba.

Hodajmo, Elena. Ovdje je manje ulične rasvjete. Manje automobila.

Da je Elena preživjela nesreću, sigurno bi se bojala automobila. Čak i kad bi se upalilo zeleno na pješačkom semaforu, ne bi im vjerovala. A dok je još mogla, nije se bojala ničega. Ljudi koji žive u strahu i ne znaju koliki su sretnici.

Dok hoda, misli ožive. Pjenušaju se nekontrolirano, kao da mu netko u glavu istresa tekst koji ne želi čitati, iako je njegov. Zato bi sad najradije stao. Prazna glava više mu odgovara. Samo brojke, mjerenje, količine bilo čega.

Mislio je da mu broj koraka neće biti važan, a sad mu nedostaje. Mislio je da ni vrijeme ne mora opažati, a sad mu je sat na ruci očajnički zatrebao. Mozak nezaposlen mjerenjem i brojenjem počinje buncati. Koliko već hoda? Pola sata? Sat? Izmjerio bi po boli u nogama, kad bi je mogao usporediti s nekom prethodnom. Ali toga nema. Sve razdaljine od stana do onih nekoliko odredišta na koje mu se postojanje svelo, inače prevaljuje automobilom.

A sad se zatekao u kratkoj slijepoj uličici s trošnim prizemnicama i dvorištima koja su, tako u mraku, izgledala kao poprište napuštenog svijeta u kojem su ljudi ostavili neupotrebljivo: rasušene bačve, polomljene crjepove i trule ljuljačke. Baš se mislio okrenuti i vratiti na glavnu ulicu kad je uočio osvijetljen prozor. Znak života. Nečijeg.

Na prozoru je stajala žena u spavaćici. Ne može reći da je gledala u njega jer je tako stajala i prije nego što ju je počeo promatrati. Gledala je samo u mrak.

Elena, evo nekoga. Netko je ovdje budan s nama.

02:05

Sanjala je da je u dvorištu izraslo stablo naranče. Veliko stablo, kakva stabla naranče inače nisu. Moglo bi se reći da je više nalikovalo na baobab na kojem rastu naranče, onako kako samo san može podnijeti. Sjeća se da ju je, u tom snu, mučilo da je dvorište zajedničko, a ona je stablo naranče smatrala svojim. U snu je čak imala dokument koji to dokazuje, s pečatom i vitičastim potpisom osobe koja nosi plemićki naslov, ali znala je da to susjede neće spriječiti da ubiru njezine naranče dok ona ne gleda.

A ne može stalno visjeti na prozoru.

Kad se probudila, imala je taj osjećaj – da mora odmah provjeriti beru li drugi njezine plodove. Shvatila je da baobaba nema tek kad je pod slabim svjetlom ulične rasvjete u dvorištu ugledala ono što je tamo inače jedino i bilo: kržljavu topolu koja u ovo doba godine počne cvjetati prije listanja, ali joj je i cvjetanje i listanje neodlučno kao da se nikad nije doista odvažila živjeti. Kao da joj se ne sviđa biti stablo topole.

Pogledala je na sat. Mala je kazaljka bila na dva, velika na jedan. Djeca su mirno spavala. Ona ne znaju da miran san postane tek uspomena.

Mogla je spavati još četiri sata, a sad je budna kao da više nikad neće zaspati. Četiri sata bez briga tek tako su joj oduzeta. Opet. Više i ne zna koja je to noć po redu. Koja nesanica.

Mogla bi se zainatiti i popiti nešto za spavanje. Pobjediti nemir kemijom. Dok ne počne djelovati, može još malo gledati kroz prozor, u onaj baobab koji to nije. U topolu u kojoj će se prepoznati.

U ladici s lijekovima pronašla je dvije tablete i progutala ih na brzinu, prije nego što počne razmišljati je li to pametno. Vodu je popila tek naknadno. Na putu do kuhinje osjećala je te dvije tablete u grlu, ili jednjaku, tamo kamo već ode ono što se proguta.

Bilo bi bolje da je tu vodu popila u kupaonici. To je prekasno zaključila. Jer na kuhinjskome stolu stajao je onaj papir, dokument zbog kojeg se i probudila. Opet. Tko zna koliko već noći zaredom. Znala je da je tamo, ali nije ga baš morala ponovno vidjeti.

Mora pokušati misliti na drugo. Na bezazlene stvari koje bi je mogle uspavati. Skuhat će mentu i polako je ispiti u krevetu. Zagledat će se u čaj kao da se u njega iscijedio svijet. Neki drugi svijet, a ne ovaj njezin. Činit će joj se da je cijeli taj novi svemir ugrabila u porculan. Kao da među dlanovima drži koncentrat nekog boljeg postojanja. Jedino tu će biti prisutna. Ruke, menta, šalica. Nikakva misao.

Kad bi se to tako moglo. Da joj je netko rekao, bilo kad prije dok još nije morala donositi teške odluke, da će se naći u ovakvoj situaciji, vjerojatno bi pomislila da ta osoba gleda previše filmova. Ali evo. Sudbina se može zainatiti gore od najcrnijih pretpostavki. Pored poziva na sud stajala je otnica na kojoj je pisalo *Magdalena Matas*. Nije bilo zabune. A na pozivu datum: petak, petnaesti svibnja. Kad je zaspala, to je još bilo relativno daleko sutra, a sad je već danas.

Nećeš valjda svjedočiti protiv njega?

To ju je prije nekoliko sati u telefonskom razgovoru pitala prijateljica. Kao da je to samo pitanje izbora. Kao da i ona ima svog zatvorenika pa zna kako to ide.

Mora kupiti šampon. Nekako, kako god zna. Nakon što tri puta opereš kosu sapunom, kao da svaka vlas počne živjeti zaseban život. To se sad jasno vidi u odrazu prozorskog stakla. Promatrala je tu svoju kosu na staklu kao da je tuđa.

A onda ga je vidjela.

Stajao je pored dvorišne ograde i gledao ravno u njezin prozor. Da nije bila mrkla noć, mogla bi tvrditi da su im se pogledi sreli. Ali siluete nemaju pogled. Nemaju dob ni odgovore na licu, jer nemaju lice. Ova je silueta imala i šešir, što ju je činilo još zlokobnijom. I žar cigarete kao neki pakleni dodatak za vidljivost.

Premrla je, a još jedan strah je zadnje što joj treba. Odmaknula se od stakla i pritajila iza zavjese.

Bože, umiješaj se. Učini nešto. Molim te, molim te, molim te.

Nakon vapaja ide čekanje. Dok traje, ne može znati je li Bog već nešto poduzeo. Ne dok ne pogleda opet kroz taj prozor.

A tko zna kakva je konkurencija gore, u redu čekanja na Milost Božju.